

Børn og unges onlinefællesskaber på kanten – forebyggelse gennem den gode dialog

Formålet med denne artikel er at beskrive børn og unges onlinefællesskaber ”på kanten” med særligt fokus på de dynamikker, som kan føre til polarisering og/eller onlinehad. Artiklens vidensgrundlag bygger på en desk research (Kortlægning af viden om forebyggelse af ekstremisme online blandt børn og unge, Petersen og Peters, 2020) og to fokusgruppeinterviews med syv unge. I artiklen diskuterer vi desuden, hvordan vi kan forstå begrebet udsathed i forhold til ekstremisme online, ligesom vi med udgangspunkt i begreberne rationel nysgerrighed og dialogisk rum (dialogical space) præsenterer en tilgang til, hvordan fagprofessionelle og andre voksne kan blive bedre klædt på til at engagere sig i dialoger med børn og unge, så forebyggelsesarbejdet kan lykkes bedre.

Nøgleord: onlineliv, inklusion, eksklusion, onlinehad, forebyggelse, dialog, rationel nysgerrighed.

Introduktion

Børn og unges hverdag bevæger sig i dag mellem online- og offlineliv, hvilket giver adgang til nye former for fællesskaber. Samtidig risikerer børn og unge i disse bevægelser at støde på hadefulde ytringer, som på nedsættende vis beskriver andre personers køn, seksualitet, etnicitet, tro eller sociale status. Desuden er det blevet nemmere selv at op- søge sociale onlineplatforme med ekstremistisk og voldsomt indhold, fx på Reddit, 4Chan, Snapchat, i Facebookgrupper eller via lukkede Discord-servere. Der kan være tale om ubehagelige konspirations- teorier, memes eller billeder, der dukker op på de- lingsplatforme, og som formidler dehumaniserende opfattelser af andre.

Når vi i artiklen bruger termen ”på kanten” er det således ikke dér, hvor der udfoldes ekstremisme eller foregår eksplicitte radikaliseringsprocesser, men dér,

hvor der eksempelvis opstår ekkokamre og gruppe- tilhørsforhold, som fremmer onlinehad og polarise- ring mellem grupper af børn og unge. Det kan også være dér, hvor de udsættes for upassende indhold, fx i form af ekstreme voldsvideoer. På kanten kan også være dér, hvor der sker intimidering og kræn- kelser, enten internt i gruppen eller i forhold til andre grupper/individuer, eller hvor der udtrykkes en vrede vendt mod demokratiet og det etablerede samfund.

Forskningsspørgsmålet lyder således: Hvilke me- kanismer skal vi være særligt opmærksomme på i forhold til børn og unges onlineliv på kanten, og hvordan kan fagprofessionelle og andre voksne via et dialogisk afsæt være med til at forebygge, at det udvikler sig ekstremt?

Artiklen beskriver først kort en række almene tendenser knyttet til onlinelivet, og den bevæ- ger sig dernæst til fænomenerne polarisering og onlinehad, herunder upassende eller hade- fuldt indhold. Herefter undersøges det, hvordan syv unge oplever at blive udsat for ekstremistisk indhold online eller endda selv bliver udøvere af fx onlinehad. Afslutningsvis præsenterer vi, dels ud fra et dialogisk afsæt, dels på baggrund af, hvad de unge selv siger, hvordan fagprofessionelle kan engagere sig i børn og unges onlineliv på en åben og nysgerrig måde.

Metode, vidensgrundlag og afgrænsning

Omdrejningspunktet for denne artikel er forsk- nings- og udviklingsprojektet *Kortlægning af viden til brug for udvikling af uddannelse om forebyggelse af ekstremisme online for kommu- nale medarbejdere, der arbejder med børn og unge*, som er gennemført i 2019-2021 i et samar- bejde mellem Professionshøjskolen Absalon, UCL, Red Barnet og Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme. Hovedleverancen i projektet var at bidrage til forebyggelse af ekstremisme online

blandt børn og unge ved at udvikle og afholde et uddannelsesforløb for SSP-medarbejdere og andre fagprofessionelle.

Artiklens primære videnskabelige afsæt er en *desk research* udarbejdet på baggrund af almen praksis for systematiske litteratur- og databasesøgninger (Petersen og Peters, 2020). Til grund for den *desk research*, som var en del af projektets videnskortlægningsopgave, lå to undersøgelsesspørgsmål:

1. Hvilken viden eksisterer der om ekstremisme online og veje ind i ekstremisme med relevans for forebyggelse i Danmark, herunder viden om en række fænomener, der er vurderet særlig relevante for at forstå de indfangningsprocesser, som kan foregå på nettet?
2. Hvilken viden eksisterer der om forebyggelse af ekstremisme online med henvisning til fænomenerne (de uddybes nedenfor) med relevans for forebyggelse i Danmark, herunder viden om målgrupper, metoder, værktøjer og organisatoriske strukturer, der understøtter den forebyggende indsats?

På baggrund af disse undersøgelsesspørgsmål udviklede vi en søgeprotokol, søgestrategi, søgestreng, valg af databaser samt in- og eksklusionskriterier, og vi gennemførte herefter en bred afsøgning og screening af national og international forskning publiceret i årene 2010-2019 (Petersen og Peters, 2020, pp. 6-7, 58-72). Undersøgelsesspørgsmålene inddrog en lang række fænomener, som blev identificeret i samarbejde med Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme, fx grooming, trolling, konspirationsteorier, misinformation, propaganda, hadefulde ytringer og dehumaniseringstendenser, som alle beskrives mere indgående i den nævnte *desk research*. I alt blev 611 publikationer gennemgået i den brede screening.

Heraf blev 39 publikationer udvalgt som basis for at udarbejde rapporten. Disse fordelte sig på 18 fagfællebedømte tidsskriftsartikler, 8 forskningsbaserede publikationer, 12 formidlingstekster og 1 avisartikel.

Ud over denne *desk research*, som giver et solidt teoretisk fundament for at forstå de dynamikker, som foregår i onlinefællesskaber, og hvilke typer af forebyggelsesindsatser, som der er evidens for virker, trækker vi i denne artikel også på to semistrukturerede fokusgruppeinterviews med syv unge i alderen 14-17 år. De fortæller, hvilke sociale, psykologiske og tekniske mekanismer der har indflydelse på deres onlineliv, og hvilken betydning de har (interviewene er udført af lektor, ph.d. Lene Kofoed Rasmussen i 2019).

Disse fokusgruppelinterviews blev udført som en del af forsknings- og udviklingsprojektets kortlægning. Formålet var at undersøge, hvilke udfordringer de unge selv oplever online, og hvordan de kommunikerer med de voksne om deres onlineliv. Begge interviews blev foretaget ud fra en fænomenologisk tilgang, hvor fokus var på de unges egne hverdagsoplevelser og erfaringer (se Kofoed Rasmussen i dette tidsskrift for en uddybning).

De to fokusgruppelinterviews blev først lavet med tre drenge, Aksel, Aysin og Valdemar, og derefter med fire piger, Agnes, Anssam, Naya og Freja. I artiklen bruger vi de unges fortællinger til at nuancere og kvalificere pointer fra vores *desk research* og ikke mindst til at tydeliggøre, hvor og hvordan de unge oplever, at fagprofessionelle og andre voksne kan indgå i en dialog om deres onlineliv.

Onlineliv og fællesskabsdynamikker

En stor del af børn og unges vågne timer tilbringes på nettet. På sociale medier deles holdninger, smag, musik, erfaringer, oplevelser og tanker – og i spil kommunikeres, samarbejdes og forhandles der indenfor bestemte rammer og regler. Mange børn og unge skelner ikke mellem at være online eller offline, og ofte smelter de to dimensioner sammen til én social virkelighed (MBU, 2018).

Således er børn og unges onlineliv er i dag væsentligt anderledes end for blot 10-15 år siden. For det første er de mere ”på”, og en stor del af deres sociale liv foregår online med daglige rutiner, hvor de systematisk tjekker aktuelle platforme (Boyd, 2014). For det andet har de sociale medier og delingsplatforme, fx Snapchat, TikTok, Instagram og YouTube, gjort det muligt i højere grad at medvirke til at sprede og dele indhold, som kan udbredes til et større publikum, som igen kan dele indholdet videre. For det tredje foregår der en øget interaktion mellem de enkelte medier og platforme, hvilket betyder, at børn og unge, som eksempelvis gamer, samtidig ofte er aktive på andre platforme såsom Discord eller Snapchat, hvor ting, som foregår i spillet, kommenteres eller debatteres. Ondskabsfulde kommentarer, rygtedannelser og krænkende indhold kan således hurtigt spredes fra én platform til en anden og udvikle sig parallelt med offlinehandlinger (Petersen og Peters, 2020).

Da de unge blev spurgt om det bedste ved at være online, **svarede Aksel:**

”Sidde og snakke med folk, sådan mest. Skrive med folk, spille med folk. Et eller andet, hvor man er i kontakt med andre, hvad som helst, næsten.”

(Aksel).

Og Aysin stemmer i:

”Bare sådan møde andre, og så lære andre at kende. Og så, der er mange andre, der er meget anderledes end én, så det er også sjovt at finde ud af.”

(Aysin).

Kigger vi på både drengenes og pigernes fortællinger, understøtter de, at det at være online kan tilbyde et fællesskab og en samhørighed med andre. Både med dem, som man kender fra sit offlineliv, men også med helt nye mennesker. Online kan man således både pleje de venskaber, som man allerede har, men man kan også udvikle nye, tætte venskaber. **Agnes fortæller:**

”Jeg mødte to rigtig søde piger over Facebook, og vi talte i sådan to år, og de blev to af mine bedste venner.”

(Agnes).

Kontakter og tætte venskaber opstår altså naturligt online, uden at de unge behøver at mødes med hinanden i det fysiske liv. Det er en pointe, som understøtter, at det ikke længere giver mening skarpt at adskille online- og offlineprocesser.

Onlinelivet kan dog også bruges til andre ting end at knytte venskaber. Det kan bruges til at "slå tiden ihjel", som underholdning, og det kan invitere til ny læring. **Aksel fortæller:**

"Man finder også, altså man lærer flere ting også. Man finder ud af, hvad der sker ude i verden."
(Aksel).

At dele, at danne venskaber, at lære, at have det sjovt og at slå tiden ihjel er således alle aspekter, som drager, og som de unge finder betydningsfuldt ved deres onlineliv. Samtidig er det vigtigt at lægge mærke til, at det først og fremmest er de positive sider ved onlinelivet, som de unge fremhæver, når man spørger til deres oplevelser med at være online. De fremhæver ikke polariserings-tendenser og oplevelser af hadefuldt indhold.

In- og eksklusion i on- og offlineliv

Når det alligevel giver mening at kigge på de problematiske tendenser online, skyldes det, at vi ved, at deltagelse på internettet har en identitets-skabende rolle og tilbyder unge et fællesskab, en fælles interessedyrkelse og et verdensbillede, hvor de gensidigt kan bekræfte hinanden (Sunde, 2013; Lange, 2018). Længslen efter at høre til og være en del af et fællesskab er et eksistentielt behov, som vi alle deler, og især børn og unge søger at indgå i en social kontekst eller et tilhørsforhold til en gruppe, som de kan være en del af (Hansen, 2011; se også Lange, 2018). Forholdet mellem online- og offlineprocesser er komplekst, og det, som sker online, skal altid ses i en kompleks sammenhæng, hvor der er mange forskellige psykologiske, sociale og samfundsmæssige faktorer i spil (MBU, 2018).

In- og eksklusionsprocesser foregår ofte simultant offline og online: Offline foregår de i skolegården, klubben eller klasseværelset, og online foregår de i et "digitalt spor", som udspiller sig på de platforme og sociale medier, som børn og unge anvender. Dette kan Anssam godt nikke genkendende til. I 5. klasse oplevede hun at blive uvenner med en pige fra klassen. Et uvenskab, der trak spor ind i onlinelivet, og som mandede ud i, at hun modtog

**en lang række negative og ekskluderende beske-
der fra sine klassekammerater:**

**"(...) 5. klasse, det var ikke et godt år. Ej, det var bare, jeg var blevet uvenner med en pige fra min klasse, og så blev sådan – vendte hele klassen sig sådan dér imod mig, og jeg fik (...) Og så, hvad hedder det, var det bare sådan, at alle vendte sig mod mig, og jeg fik nogle rigtig dårlige beske-
der fra de fleste i min klasse."**
(Anssam).

**Og Aysin har et eksempel på, hvad sådan nogle be-
skeder kan indeholde, hvis de bliver lagt som kom-
mentarer på konkrete profiler på sociale medier:**

**Det er bare sådan noget:
"Hvorfor lægger du den dér video op,
du er dårlig til at danse, du er grim"
osv. Fordi man kan sagtens bare gå ind
og lave en anonym bruger og så bare
skrive det, man har lyst til.**
(Aysin).

Oplevelser af onlinefænomener på kanten

Som Hayes (2017) påpeger, er radikaliseringspro-
cesser ofte knyttet til børn og unges oplevelse
af eksklusion og marginalisering. Samtidig peger
han på, at børn og unge, der oplever støtte fra
deres familier og skoler og føler sig accepteret af
samfundet, udvikler de nødvendige beskyttelses-
faktorer, der skal til for ikke at blive radikaliseret.
Forebyggelsen bør derfor ikke fokusere særligt på
grupper af individer, som er baseret på hudfarve,
national oprindelse eller religiøs tilknytning, da
dette blot vil virke yderligere marginaliserende
(Petersen og Peters, 2020). I stedet bør fokus være
på at bygge børn og unges modstandskraft op,

således at de kan modstå ekstremisme online (Hayes, 2017).

I interviewene blev både drengene og pigerne spurgt om, hvad de oplevede som det værste ved at være online. Og her tydeliggjorde særligt drengene tidspunkter, hvor de oplevede uintenderet at blive eksponeret for ekstremistisk indhold.

”Eller også nogle gange de videoer, man får sendt eller ser ved en fejl. De kan også en gang imellem være lidt ubehagelige.”
(Valdemar).

”Men det er også det, der er på nettet, jo. Du kan bare blive tilføjjet til en gruppe, du skal ikke spørge om lov eller noget. Folk kan bare tilføje dig til noget og så sende noget ind. Du ved ikke, hvad det er på forhånd, de sender dig.”
(Yasin).

At blive udsat for upassende og/eller hadefuldt indhold på nettet er således ikke noget, man som barn eller ung selv behøver at opsøge. I spil og på sociale medier er det, ifølge de unge, ikke unormalt pludselig, og ofte helt uden sammenhæng, at blive eksponeret for videoer, billeder, holdninger og meninger, som man ikke selv aktivt har søgt efter eller efterspurgt.

Dette synes de unge ikke at sætte spørgsmålstegn ved, selv om Aksel dog har et bud på, hvorfor det nogle gange sker i større grad end andre:

”Ja, den (algoritmen, red.) kigger efter, hvad det er, du godt kan lide, og så viser den dig mere af, hvad du godt kan lide. Så finder den noget som det (...) Hvis det er, du har liket en eller anden, der bliver skudt, så prøver den at finde noget mere om sådan noget.”
(Aksel).

Aksel er altså klar over, at når man søger information på nettet, sker det på grundlag af søgema-skiner, som er baseret på algoritmer. Algoritmerne har stor betydning for, hvad der bliver tilgængeligt for os på nettet, og de store techvirksomheder forsøger i stigende grad at skabe algoritmer, som kan forstyrre og slette upassende indhold (Statt, 2020). Alligevel har Aksel eksempler på, hvordan algoritmerne også gør det modsatte – nemlig eksponerer ham for mere af det, som han liker, og som han dermed potentielt gerne vil se mere af. Også selvom hans første klik ikke skulle forstås som en anmodning om mere.

Når Aksel fortæller, at han har liket en ”upassende” video eller et billede, kan man måske undre sig over, hvorfor han gjorde det i første omgang. Især når han nu er bevidst om, hvordan algoritmerne fungerer. **Dette har Valdemar dog et godt bud på:**

”Jeg er mere sådan, jeg kan godt lide at se, hvad der sådan sker, og hvordan folk kan være og sådan noget. Det er ikke sådan – det påvirker ikke mig specielt meget at se sådan en alvorlig video.”
(Valdemar).

Ifølge Valdemar kan nysgerrighed blive en særlig drivkraft, når han tilgår sider, grupper og videoer, som han egentlig oplever har et upassende ind-

hold. Det er spændende, fordi det kan sige noget om, hvad mennesker er i stand til, ligesom det også er med til at markere og tydeliggøre egne grænser.

Drengene fortæller, at det upassende indhold er til stede mange steder, men deres egen opfattelse er, at det ikke er farligt for dem og heller ikke påvirker dem, selvom de i interviewet gentagne gange tydeliggør, at det ikke er rart at blive eksponeret for den slags indhold.

”(...) Så er det bare sådan, ja, lader det bare gå. Man glemmer det efter et stykke tid, så det er lige meget...”

(Valdemar).

”(...) Os tre her vi er ikke nogen sarte sjæle...”

(Valdemar).

Bevægelsen mellem at være tilskuer og udøver

Ifølge de unge er det ikke kun uintenderede eksponeringer, der finder sted. Både pigerne og drengene fortæller om eksempler på langt mere lokale og sociale problematikker, som finder sted online, men som også er knyttet til de unges offlineliv.

Flere undersøgelser viser, at såfremt man er udsat for eller tilskuer til onlinehad, så øges risikoen for, at man også selv bliver udøver af onlinehad betragteligt. Wachs og Wright (2018; 2019) konkluderer på baggrund af to større kvantitative studier, at der er en sammenhæng mellem at være tilskuer til onlinehad og at være udøver af onlinehad. De konkluderer desuden, at ”toxic online disinhibition” hos de unge, her oversat til manglende mentaliseringssevne, har indflydelse på, hvem der bliver udøvere af onlinehad. Manglende mentaliseringssevne skal her forstås som en manglende evne til at sætte sig ind i andres og egen adfærd ud fra de mentale tilstande, der kan ligge bag.

En tredje undersøgelse viser, at højere niveauer af assertiv coping (det vil sige at kunne udtrykke sine følelser, fortælle andre om det onlinehad, som man møder, eller at anmelde det) svækker sammenhængen mellem at være tilskuer til onlinehad og udøver af onlinehad (Wachs et al., 2019). Dette fund indikerer altså, at det at reagere på eksponering for onlinehad, ved fx at anmelde det eller tale om det med venner eller andre, kan være med til at reducere sandsynligheden for et aggressivt modsvar.

I fokusgruppeinterviewet var det især drengene, der gav udtryk for at de ”ikke er sarte sjæle”, hvilket kan indikere, at der blandt drenge og piger er forskellige normer for, hvornår en bestemt adfærd eller sprogbrug opfattes som ubehagelig eller på kanten. Drengene vil måske gerne signalere, at selvom de ikke ”synes, det er specielt dejligt”, når nogen i et spil råber ad dem, eller når de på anden vis bliver udsat for ekstremt eller upassende indhold, så er de i stand til at glemme det og bliver ikke påvirket af det.

Undersøgelserne ovenfor peger dog på, at gennem det at være vidne til onlinehad rykkes grænserne for, hvilken adfærd der betragtes som acceptabel, passende og måske endda beundringsværdig. **Særligt Freja har et konkret eksempel, hvor hun havde svært ved at genkende sine egne handlinger:**

”(...) Vi blev alle sammen sure på Sabrina og der var ikke rigtig nogen grund til det. Jeg var meget anderledes dengang, jeg gik bare med til ting. Men dengang det var sådan, det var meget slemt, fordi at vi blev bare alle sammen sure på hende og begyndte at skrive alle mulige ting til hende og sådan noget.”

(Freja).

”Det var nogle latterlige ting.”

(Agnes).

”Ja, det var nogle rigtig dumme ting – og også sådan, at jeg kiggede tilbage på det på et tidspunkt, og det var sådan, at jeg følte, at jeg var en helt anden person.”

(Freja).

Der mangler dog flere både kvantitative og kvalitative undersøgelser af sprogets og udtryksformernes betydning for børn og unges oplevelser af at være udsat for ubehagelige fænomener eller adfærd grænsende til onlinehad.

At være udsat eller at være udsat for?

Kigger vi på de unges fortællinger og på forskningen, er det således en væsentlig pointe, at det ikke nødvendigvis er bestemte børn og unge, der er særligt udsat for at modtage upassende indhold eller selv blive udøvere. Børn og unge, der er online, oplever mangeartede in- og eksklusionsprocesser i de fællesskaber, som de indgår i. Alle kan blive udsat for hadefuldt indhold, men kan samtidig også, måske næsten uden selv at lægge mærke til det, blive udøvere af upassende adfærd online.

Hvorvidt og hvordan et barn eller en ung kan blive involveret i polarisering og hadefuldt adfærd synes derfor at hænge sammen med mange sammenvævede kræfter. Det kan således ikke blot knyttes til individkausale forhold. Kofoed advarer direkte mod at udpege nogle børn og unge som særligt ”udsatte”, idet vi dels risikerer at udpege nogle, som vi tror er udsatte, men ikke nødvendigvis er det, dels mister blikket for, at dynamikkerne i inklusions- og eksklusionsprocesserne er langt mere dynamiske, end et traditionelt eksklusionsbegreb lægger op til (Kofoed, 2019).

Positionen mellem at tilhøre et fællesskab og stå udenfor skifter hele tiden, og med de sociale medier er den blevet langt mere dynamisk og flydende. I det øjeblik, der opereres med for fastlåste positioner i form af enten ”udsat” eller ”velfungerende”, kan vi ikke få øje på de mere komplekse dynamikker, som kendetegner in- og eksklusionsprocesserne (Kofoed, 2019).

Positioner skifter – nogle gange synkront, andre gange asynkront. Online- og offlineliv vikler sig sammen og giver hinanden betydning. Intensiteten skifter hastighed og spor, og i alle disse forviklinger og sammenvævninger åbner og lukker børn og unges modtagelighed for ekstremisme online med forskellig styrke og mulighed. Børn og unge, som i en periode har en oplevelse af, at deres identitet eller tilhørsforhold er truet, kan således finde mening i sider og miljøer på nettet med ekstremistisk indhold, fordi der her tilbydes et fællesskab, som et barn eller en ung måske længe har været på jagt efter og/eller har manglet.

Socialpsykologiske studier af gruppedynamikker peger på betydningen af den gensidige bekræftelse af påstande og positioner i fællesskabet, som under bestemte forudsætninger kan føre til en radikaliseringsproces, hvor man gradvist udtrykker mere og mere ekstreme holdninger. Dermed udvikler fællesskabet sig gradvist hen imod en mere ekstrem position (Bjørge, 2018; Bartlett og Miller, 2010; Lange, 2018).

Lange (2018) beskriver i et casestudie en ung dreng, som gennem en årrække bevæger sig på kanten af onlinelivet med tendenser til ekstremistiske holdninger og meninger. På baggrund af et interview med drengen konkluderer Lange, at sociale medier og platforme, hvor ekstremistiske holdninger udspiller sig, har en tendens til at tiltrække unge på jagt efter et tilhørsforhold. Uopfyldte behov for socialitet og for at høre til kan drive børn og unge mod alternative fællesskaber, hvor ros, anerkendelse og positiv opmærksomhed bliver en væsentlig tiltrækningsfaktor. Grupperne kan på den måde tilbyde et tilhørsforhold og en identitet og fremfor alt en platform for en modstand mod det etablerede samfund. Nogle børn og unge opfatter det etablerede samfund som årsag til deres eksklusion og marginalisering eller oplevelse af diskrimination. Der er altså god grund til at ændre vores forståelser af børn og unge som særligt udsatte – for i stedet at tale om dem som nogle, der i større eller mindre grad er *udsat for noget*.

Der er dog stadig en række undersøgelser, som peger på, at børn og unge i udsatte positioner – med eksempelvis kriminalitet, ensomhed, ustabile

familieforhold under opvæksten – eller med en stærk længsel efter tilhørsforhold synes at være i særlig risiko for at finde vej ind i ekstremistiske fællesskaber (se Petersen og Peters, 2020; Rambøll, 2016). Halverson og Way (2012) understøtter denne pointe og fremhæver i deres undersøgelse, at børn og unge, som oplever at være ekskluderet, udenfor og/eller ensomme, kan være særligt udsatte i forhold til ekstremisme online. I studiet er der dog særligt fokus på, at børn og unges søgen efter tilhørsforhold og/eller genkendelighed hænger sammen med, hvorvidt de oplever en særlig forbindelse ("contact point"), som netop imødekommer deres behov. Det er altså mødet, der bliver afgørende for, om barnet eller den unge kan blive draget af ekstremistiske miljøer online.

På tværs af ovenstående undersøgelser er der således et udtalt fokus på faktorer som tilhørsforhold, accept, deltagelse og fællesskab, som har særlig betydning for, at børn og unge kan blive draget af ekstremisme online. Det er alt sammen noget, der knytter sig til de komplekse in- og eksklusionsprocesser, som alle børn og unge er en del af og møder i deres hverdagsliv, men som altså under visse betingelser kan udvikle sig i ekstrem retning.

Et dialogisk afsæt

Vores *Desk research* viste, at for at lykkes med forebyggelsesarbejdet bør børn og unge gennem uddannelse klædes bedre på til at modstå ekstremisme online. Den viste også, at der generelt er mangel på viden om, hvordan man kan knytte forebyggelsesarbejdet direkte didaktisk til skolens fag og fagfaglige mål og indhold (Petersen og Peters, 2020, pp. 39-42). Vi så desuden, at de lokale miljøer og netværk spiller en væsentlig rolle i forebyggelsen, idet de kan fungere som troværdige aktører for barnet/den unge. Generelt var det tydeligt, at der mangler viden om, hvordan barnets/den unges forældre og nære netværk, fx venner, lærere og lignende, konkret kan inddrages. Disse aktører viste sig næsten at være helt fraværende i forskningen.

Også i fokusgruppeinterviewene lagde de unge stor vægt på, at de tilgange, som voksne ofte trækker på, når de skal indgå i dialog med børn og unge om deres onlineliv, ikke er tilstrækkelige.

Nogle gange skaber de mere modstand end inddragelse:

"De skal vise, at vi også kan stole på dem på det punkt. Ja, at de rent faktisk sådan forstår, hvad det er vi mener og sådan noget."

(Yasin).

"Måske selv prøve lidt at være inde på de dér apps eller sådan noget. Sådan så de forstår lidt mere."

(Valdemar).

At voksne ofte ikke kender til de sider og sammenhænge, som børn og unge er en del af online, kan skabe en afstand mellem børn/unge og voksne, fordi det kan virke som om, at der ikke er en oprigtig interesse.

Agnes siger:

"Ja, jeg synes, at det er meget tit sådan noget dér: Så prøver de at forstå, hvad det er, men ikke helt forstår det, så de er sådan her: "Lad mig høre om det". Men de er ikke sådan rigtig interesserede."

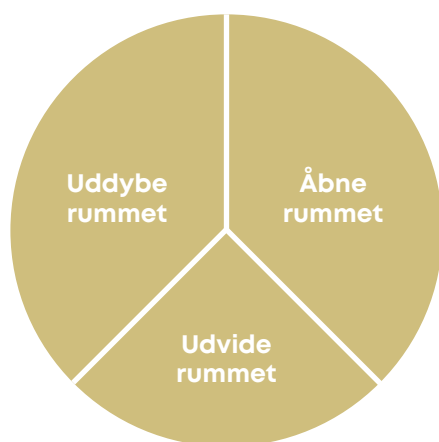
(Agnes).

Ifølge de unge er der således behov for, at de voksne omkring dem møder dem med interesse. De kan eksempelvis sætte sig ind i, hvilke sociale medier og platforme de unge interagerer på, og ikke mindst hvad der er formålet med dem.

Men de unge har mere på hjerte. **Freja uddyber:**

Så prøver de at sige det til dig, som om at du simpelthen ikke fatter noget som helst. Så det er ikke sådan noget dér, hvor man rent faktisk prøver at hjælpe dig. Det er mere bare sådan: "Sådan er det". Det er ikke sådan rigtigt, det er kun ensidigt, og det er næsten kritik, synes jeg meget tit (Freja).

For at imødekomme den ligeværdighed i dialogen, som de unge her efterspørger, kan der hentes inspiration i Wegerifs (2020) model for det dialogiske rum ("dialogical space").

Modellen er bygget op om den grundforståelse, at et dialogisk rum er defineret af åbenhed og en mangfoldighed af stemmer. I et sådant rum er det dialogen, der er i centrum, og ikke kampen om sandheden eller at opnå enighed. Meningen er, at man i stedet arbejder med, at rummet kan åbnes, udvides og uddybes (Wegerif, 2020; Neergaard, 2021).

Mange unge har den oplevelse, at når voksne omkring dem inviterer til dialog, så ender det ofte med sanktioner, andetgørelse, tabuisering og en kamp om sandheden (Lange, 2018, p. 49; Engsbros, 2018; Rasmussen, 2018). De voksne bliver ofte vrede, bange og urolige, når samtalen falder på følelsesladede temaer, fx konspirationsteorier, terrorisme, racisme, hadtale og grooming. Så hvordan kan fagprofessionelle og andre voksne i stedet arbejde med at åbne, udvide og uddybe det dialogiske rum?

For at kunne drage nytte af Wegerifs dialogiske model er der brug for, at vi standser op og træder et skridt tilbage. For inden vi kan starte en dialog og åbne rummet, må vi først tage afsæt i en rationel nysgerrighed. Begrebet *rational nysgerrighed* har vi udviklet her for at skabe et udtalt fokus på, at når vi ønsker at gå i dialog med børn og unge om emner, som taler lige ind i følelserne, så er der behov for, at vi ikke blot gør det nysgerrigt, men også med parentes om alle de ofte irrationelle følelser, som det kan vække i os. Med dem følger der nemlig ofte en række af de problematikker, som børn og unge fortæller om, og som kan ende i konkrete sanktioner, skæld ud og/eller misforståede uenigheder.

Wegerif tydeliggør, at hvis man træder ind i en dialog med sine egne holdninger og meninger forrest, så kolliderer de med den anden parts, hvilket kan producere mistillid og nedbryde dialogen (Wegerif, 2020). At lade følelser styre en dialog kan sammenlignes med at sætte sine egne meninger og holdninger i forgrunden, og lader vi således følelserne gå forrest i dialogen med børn og unge, så nedbrydes og krakelerer den. Inden vi kan gå ind i en konstruktiv dialog med børn og unge må vi altså sætte parentes om følelserne og gå ind i dialogen med en rationel nysgerrighed. Herefter kan vi så begynde at åbne det dialogiske rum.

At åbne rummet kræver en oprigtig interesse, som kan ledes på vej af åbne autentiske spørgsmål såsom: "Hvad er TikTok?", "Hvordan bruger man det?", "Hvordan følger I hinanden?" osv. Netop sådanne spørgsmål kan åbne for en mangfoldighed af stemmer, fordi der med afsæt i den rationelle nysgerrighed og den oprigtige interesse ikke på forhånd ledes efter nogle særlige eller rigtige perspektiver, og således bliver konteksten i dialogen grænseløs. TikTok er ikke bare TikTok – TikTok kan være alt muligt på alle mulige måder.

Når man derefter gerne vil **udvide rummet**, er der brug for at være åben for at lære nye ting ved at engagere sig konstruktivt i andre perspektiver og bringe nye stemmer ind. Dette gælder for alle parter i dialogen. Når man får børnenes eller de unges egne perspektiver på, hvordan de ser og forstår mediet, så kan rummet udvides yderligere med nye og måske også forstyrrende perspektiver.

Man kan eksempelvis spørge: "Hvad mon dem, der har fundet på TikTok, har til hensigt med platformen?", "Hvordan tror du, at andre bruger den?" "Hvad siger dem, der ikke kan lide den?". En udvidelse kan på den måde åbne for mere nuancerede forståelser af et fænomen, og den kan samtidig forstyrre de første antagelser, tanker og holdninger, som man havde.

I en uddybning af rummet vender man så tilbage til sine tidligere antagelser og stiller nye spørgsmål til dem: "Hvor kommer den viden egentlig fra, som vi nu har fundet?", "Er der noget, vi ikke har fået øje på?", "Hvor sikre er vi på det, som vi tror, at vi ved nu?"

Her går man på den måde mere grundigt ind i de udvidelser, som man lavede tidligere, og forsøger at blive endnu klogere på perspektiverne.

Det er således fastholdelsen af en rationel nysgerrighed og bevægelsen mellem de tre dele i modellen, der kan hjælpe os med at holde dialogen åben, og som kan give børn og unge plads til at delagtiggøre os i deres tanker og følelser om onlinelivet og om de fordele og ulemper, som det synes at åbne og lukke for. En dialog, hvor formålet netop ikke er at blive enige og opnå konsensus, da en sådan vil lukke dialogen.

Konklusion

Vi har i denne artikel forsøgt at vise, hvordan børn og unges onlineliv kan være drevet af alt lige fra nysgerrighed, behovet for at opsøge og være en del af et fællesskab – til at dele viden, oplevelser, følelser og tanker og/eller at planlægge og samarbejde i et spilunivers.

Samtidig har vi vist, at det at blive udsat for upassende eller ekstremt indhold er ikke noget, som børn og unge selv behøver at opsøge for at møde det; de møder det alligevel.

Forskningen og fokusgruppeinterviewene med de unge tydeliggjorde, at alle børn og unge i princippet kan blive udsat for onlinehad eller ekstremt og voldspræget indhold online. Et fokus på netop at blive udsat for fremfor at være udsat (som noget individbåret) viste sig at være en vigtig pointe.

De sociale medier muliggør delingen af alt muligt indhold, og der er en hårfin balance mellem at være tilskuer til og selv at blive udøver af fx onlinehad og beslægtede fænomener.

Forskningen peger i relation hertil på en række beskyttelsesfaktorer og muligheder for at opbygge børn og unges modstandskraft. Gennem uddannelse og gennem det at møde forståelse hos fagprofessionelle og andre nære voksne, herunder også forældre, kan børn og unge klædes på til at modstå onlinefænomener på kanten. At være bevidst om og kunne udtrykke, at man fx har været udsat for onlinehad eller eksklusion, og mentalt at kunne sætte sig i andres sted, kan være med til at forhindre, at tingene udvikler sig ekstremt.

På den baggrund giver vi, ud fra Wegerifs dialogiske model, et bud på, hvordan de fagprofessionelle og andre voksne kan gå i dialog med børn og unge. Hermed tydeliggør vi, at for overhovedet at gå ind i en dialog med børn og unge, må vi som voksne først tage afsæt i en rationel nysgerrighed for herefter at åbne, udvide og uddybe det dialogiske rum.

Denne metode kan være med til at fremme, at børn og unge føler sig forstået og mødt, og den inviterer dem til at delagtiggøre voksne i deres tanker og oplevelser. Denne viden har vi brug for, hvis vi gerne vil hjælpe med at forebygge, at deres onlineliv bevæger sig ud over kanten og i en uhensigtsmæssig eller måske decideret ekstrem retning.

Litteratur

- Bartlett, J. & Miller, C. (2010). *The Power of Unreason: Conspiracy Theories, Extremism and Counter-Terrorism*. Demos Report. London: Demos.
- Bjørge, T. (2018). *Høyreekstremisme i Norge: Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier*. Oslo: Politihøgskolen.
- Boyd, D. (2014). *It's Complicated. The Social Lives of Networked Teens*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Engsbro, S. (2018). Mellem dæmonisering og tabuisering i skolens rum. *Unge Pædagoger*, 3, 22-31.
- Halverson, J.R. & Way, A.K. (2012). The curious case of Colleen LaRose: Social margins, new media, and online radicalization. *Media, War & Conflict*, 5(2), 139-153.
- Hansen, H.R. (2011). (Be)longing – Forståelse af mobning som længsel efter at høre til. *Psyke og Logos*, 32(2), 480-495.
- Hayes, S.W. (2017). Changing radicalization to resilience by understanding marginalization. *Peace Review: A Journal of Social Justice*, 29, 153-159.
- Kofoed, J. (2019). In-og eksklusjonsprocesser er altid kollektive. I Görlich, A., Pless, M., Katznelson, N. & Graversen, L. (red.). *Ny udsathed i ungdomslivet*. København: Center for Ungdomsforskning.
- Lange, J. (2018). De radikale børnemedier. *Unge Pædagoger*, 3, 45-50.
- MBU (Medierådet for Børn og Unge) (2018). *Nettets Vildveje*. København: Medierådet for Børn og Unge.
- Neergaard, M. (2021). *Dialogisk undervisning. Traditioner, teorier og metoder til praksis*. Frederikshavn: Dafolo.
- Petersen, K.S. & Peters, R.A. (2020). Desk research. Kortlægning af viden om forebyggelse af ekstremisme online blandt børn og unge. København: Udlændinge- og Integrationsministeriet, Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme.
- Rambøll (2016). *Videnssyntese. Kortlægning af viden om ekstremisme og viden om forebyggelse af ekstremisme*. København: Udlændinge- og Integrationsministeriet, Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme.
- Rasmussen, L.K. (2018). Upassende elementer eller legitime deltagere? Skolens rolle i forebyggelse af radikaliserings. *Unge Pædagoger*, 3, 32-44.
- Statt, N. (2020). Facebook completely bans QAnon and labels it a "Militarized Social Movement". *The Verge*, 6. oktober. [Theverge.com](https://www.theverge.com).
- Sunde, I. (2013). *Forebygning av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett*. Oslo: Politihøgskolen.
- Wachs, S. & Wright, M.F. (2019). The moderation of online disinhibition and sex on the relationship between online hate victimization and perpetration. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 22(5), 300-306.
- Wachs, S. & Wright, M.F. (2018). Associations between bystanders and perpetrators of online hate: The moderating role of toxic online disinhibition. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(9), 1-9.
- Wachs, S., Wright, M.F., Sittichai, R., Singh, R., Biswal, R. ... & Maziridou, E. (2019). Associations between witnessing and perpetrating online hate in eight countries: The buffering effects of problem-focused coping. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(20), 1-13.
- Wegerif, R. (2020). *Undervisning som åbning, udvidelse og uddybning af dialogisk(e) rum*. I Dysthe, O., Ness, I.J. & Kirkegaard, P.O. (red.). *Dialogisk pædagogik, kreativitet og læring*. Aarhus: Klim.